

Konsultacje dla banków

Wanda Leksińska

RACHUNKOWOŚĆ BANKÓW – NOWE STANDARDY RACHUNKOWOŚCI

Wejście w życie, od początku 2002 r., nowelizacji ustawy o rachunkowości dokonanej na podstawie ustawy z dnia 9 listopada 2000 r. zmieniającej ustawę o rachunkowości (Dz.U. nr 113, poz. 1186) oznacza zmianę zasad rachunkowości stosowanych dotychczas przez jednostki gospodarcze (objęte zakresem podmiotowym ustawy). Zmiany w ustawie o rachunkowości obejmują uporządkowanie niektórych pojęć, np. definicji jednostki dominującej, czy też wprowadzenie nowych, dotąd brakujących, np. definicji jednostki zależnej. Znowelizowana ustawa o rachunkowości reguluje ponadto niektóre obszary dotychczas nie uregulowane w prawie polskim, np. kwestie związane z ewidencją połączenia i nabycia jednostek, ujmowania skutków błędu podstawowego. Obowiązująca do końca 2001 r. ustawa o rachunkowości miała klauzulę zgodności z przepisami Unii Europejskiej. Zmiany, które weszły w życie od początku 2002 r., stanowią dalsze dostosowanie do rozwiązań unijnych oraz do międzynarodowych standardów rachunkowości (MSR).

Z punktu widzenia specyfiki działania banków szczególnego znaczenia nabiera upoważnienie ministra właściwego do spraw finansów publicznych do określenia w drodze rozporządzenia szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych, szczególnych zasad rachunkowości banków, zasad sporządzania sprawozdań skonsolidowanych dla potrzeb wykonywania nadzoru skonsolidowanego. Wydane na podstawie upoważnienia ustawowe rozporządzenia Ministra Finansów również weszły w życie od początku 2002 r.¹⁾

Odnosząc się do zmian zasad rachunkowości wynikających z nowelizacji ustawy o rachunkowości oraz z przepisów wykonawczych do ustawy o rachunkowości, należy podkreślić wagę zmian wynikających z uregulowania obszaru dotyczącego ujmowania w księgach rachunkowych wyceny i prezentacji w sprawozdaniu finansowym instrumentów finansowych. Przepisy znowelizowanej ustawy o rachunkowości oraz przepisy wykonawcze do tej ustawy wprowadzają bowiem istotne zmiany w stosunku do obowiązujących dotąd zasad. Podkreślenia wymaga zwłaszcza przeniesienie do polskich przepisów rachunkowości zasad wynikających z międzynarodowych stan-

dardów rachunkowości, w tym zwłaszcza MSR 39 – instrumenty finansowe – ujmowanie i wycena, który opiera wycenę instrumentów finansowych przede wszystkim na wartości godziwej.

Instrument finansowy został zdefiniowany w art. 3 pkt 32 ustawy o rachunkowości jako: **kontrakt, który powoduje powstanie aktywów finansowych u jednej ze stron i zobowiązania finansowego albo instrumentu kapitałowego u drugiej ze stron, pod warunkiem że z kontraktu zawartego między dwiema lub więcej stronami jednoznacznie wynikają skutki gospodarcze, bez względu na to, czy wykonanie praw lub zobowiązań wynikających z kontraktu ma charakter bezwarunkowy albo warunkowy²⁾**. Natomiast **wartość godziwa** zgodnie z ustawą o rachunkowości to **kwota, za jaką dany składnik aktywów mógłby zostać wymieniony, a zobowiązanie uregulowane na warunkach transakcji rynkowej, pomiędzy zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi, nie powiązanimi ze sobą stronami**. *Wartość godziwą instrumentów finansowych znajdujących się w obrocie na aktywnym rynku stanowi cena rynkowa pomniejszona o koszty związane z przeprowadzeniem transakcji, gdyby ich wysokość była znacząca. Cenę rynkową aktywów finansowych posiadanych przez jednostkę oraz zobowiązań finansowych, które jednostka zamierza zaciągnąć, stanowi zgłoszona na rynku bieżąca oferta kupna, natomiast cenę rynkową aktywów finansowych, które jednostka zamierza nabyć, oraz zaciągniętych zobowiązań finansowych stanowi zgłoszona na rynek bieżąca oferta sprzedaży.*

Przepisy omawianego rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie zasad uznawania, metod wyceny... wskazują, że wartość godziwą można uznać za wiarygodną, jeśli jest ustalona drogą:

- 1) wyceny instrumentu finansowego po cenie ustalonej na aktywnym rynku regulowanym, na którym następuje obrót instrumentami finansowymi, informacje zaś o tej cenie są ogólnie dostępne,
- 2) oszacowania dłużnych instrumentów finansowych przez wyspecjalizowaną, niezależną jednostkę świadczącą tego rodzaju usługi, przy czym możliwe jest rzetelne oszacowanie przepływów pieniężnych związanych z tymi instrumentami,
- 3) zastosowania właściwego modelu wyceny instrumentu finansowego, wprowadzenia do tego modelu danych wejściowych pochodzących z aktywnego, regulowanego rynku,
- 4) oszacowania ceny instrumentu finansowego, dla którego nie istnieje aktywny rynek, na podstawie publicznie ogłoszonej, na aktywnym regulowanym rynku, ceny nie różniącego się istotnie, podobnego instrumentu finansowego albo cen składników złożonego instrumentu finansowego,
- 5) oszacowania ceny instrumentu finansowego za pomocą metod estymacji powszechnie uznanych za poprawne.

W znowelizowanej ustawie o rachunkowości nie tylko określono, co należy rozumieć przez instrument finansowy, umieszczono również takie podstawowe definicje, jak **aktywa** i **zobowiązania**. Pojęcia te są co do istoty zgodne z definicjami, jakimi posługują się międzynarodowe standardy rachunkowości. Zdefiniowanie aktywów i zobowiązań oraz aktywów i zobowiązań finansowych, a także pojęcia instrumentów finansowych będzie miało fundamentalne znaczenie dla stosowania zasad ra-

chunkowości przez polskie podmioty gospodarcze. Zawarte w znowelizowanej ustawie o rachunkowości uregulowania w tym zakresie wypełniają istniejącą dotychczas lukę, która powodowała wiele problemów interpretacyjnych.

Przez **aktywa** rozumie się *kontrolowane przez jednostkę zasoby majątkowe o wiarygodnie określonej wartości, powstałe w wyniku przeszłych zdarzeń, które spowodują w przyszłości wpływ do jednostki korzyści ekonomicznych*, natomiast **aktywa finansowe** określone zostały jako: **aktywa pieniężne, instrumenty kapitałowe wyemitowane przez inne jednostki, a także wynikające z kontraktu prawo do otrzymania aktywów pieniężnych lub prawo do wymiany instrumentów finansowych z inną jednostką na korzystnych warunkach** (np. akcje własne nie spełniają definicji aktywów i dlatego powinny być wykazane ze znakiem ujemnym jako osobna pozycja w pasywach bilansu, pomniejszająca wartość kapitałów własnych). **Zobowiązania** zdefiniowane zostały jako **wynikający z przeszłych zdarzeń obowiązek wykonania świadczeń o wiarygodnie określonej wartości, które spowodują wykorzystanie już posiadanych lub przyszłych aktywów jednostki**, natomiast **zobowiązania finansowe** jako **zobowiązanie jednostki do wydania aktywów finansowych albo do wymiany instrumentu finansowego z inną jednostką, na niekorzystnych warunkach**.

Trzeba jednocześnie zwrócić uwagę na fakt, że przepisy rozporządzenia w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków oraz rozporządzenia w sprawie uznawania, metod wyceny... dodatkowo precyzują moment ujęcia w księgach rachunkowych aktywów i zobowiązań finansowych oraz wyłączenia z ksiąg rachunkowych aktywów i zobowiązań finansowych. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Finansów w sprawie uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych aktywa finansowe uznaje się za nabyte, a zobowiązania finansowe za powstałe w razie zawarcia przez jednostkę kontraktu, o którym mowa w art. 3 pkt 3 ustawy o rachunkowości (tj. gdy mamy do czynienia z instrumentem finansowym). Zgodnie z przepisami § 24 ust. 7 szczególnych zasad rachunkowości banków aktywa i zobowiązania finansowe ujmowane są w księgach rachunkowych na dzień zawarcia transakcji, z zastrzeżeniem przepisów § 8 ust. 4. Przepisy § 8 ust. 4 określają, co stanowi podstawę zapisów na kontach pozabilansowych. Na kontach tych ewidencjonuje się zobowiązania o charakterze finansowym i gwarancyjnym (udzielone i otrzymane) oraz inne zobowiązania związane z realizacją operacji kupna-sprzedaży, udzielone i otrzymane zabezpieczenia, wynikające z zawartych przez bank umów kupna-sprzedaży instrumentów pochodnych do dnia ich rozliczenia. Intencją przyjętych w rozporządzeniu zapisów jest określenie zasady, zgodnie z którą **aktywa i zobowiązania finansowe ujmowane są w księgach rachunkowych (w bilansie) w dniu zawarcia transakcji. To znaczy, że aktywa finansowe ujmowane są w księgach rachunkowych, gdy są wynikiem zaciągniętego przez bank zobowiązania, niezależnie od terminu zapłaty za te aktywa**. Jednocześnie jednak, zgodnie z praktyką dotychczas występującą są one zobowiązane do prowadzenia ewidencji pozabilansowej, właściwej do ewidencjonowania tzw. zobowiązań pozabilansowych. Należą do nich m.in. udzielone przez banki zobowiązania o charakterze finansowym, np. nie wykorzystane linie kredytowe (na kontach pozabilansowych ewidencjonuje się wartość przyznanego przez bank klientowi limitu środków do wykorzystania w formie kredytu), czy też udzielone zobowiązania

o charakterze gwarancyjnym, takie jak udzielone przez bank gwarancje, które w przypadku ich realizacji (wyплаты przez bank środków z tytułu gwarancji) staną się należnością bilansową banku (roszczenie zwrotne). **Na kontach pozabilansowych banki zobowiązane są także między innymi ewidencjonować wartość bazową kontraktów spełniających definicję instrumentów pochodnych (takich jak kontrakty typu swap, opcje futures, forward). Natomiast wycena wartości godziwej instrumentów pochodnych znajdzie swoje odzwierciedlenie w bilansie jako aktywa lub zobowiązania oraz w rachunku zysków i strat jako zyski lub straty.** Znowelizowana ustawa o rachunkowości nie definiuje pojęcia instrumentów pochodnych, definicje takie jednak zamieszczone zostały we wspomnianych wcześniej aktach wykonawczych do ustawy o rachunkowości. Określenie instrumentu pochodnego jest zgodne z Międzynarodowym Standardem Rachunkowości nr 39 – instrumenty finansowe – ujmowanie i wycena (MSR 39). **Instrument pochodny to instrument finansowy spełniający łącznie następujące warunki:**

- a) **jego wartość zależy od określonej stopy procentowej, ceny papieru wartościowego, ceny towaru, kursu wymiany waluty obcej, indeksu opartego na cenie lub stopie procentowej, albo innej zmiennej,**
- b) **nie wymaga żadnej płatności początkowej lub wymaga tylko niewielkiej inwestycji początkowej w stosunku do kwoty kontraktu,**
- c) **jego rozliczenie nastąpi w przyszłości.**

Jak wspomniano, banki ujmują w księgach rachunkowych (w bilansie) aktywa i zobowiązania finansowe na dzień zawarcia transakcji, a nie w momencie jej realizacji. Nadal jednak w ewidencji pozabilansowej banki wykazywać będą do czasu realizacji transakcji takie umowy terminowe, których opóźnienie w realizacji w stosunku do zawarcia kontraktu wynika z przyjętego na rynku cyklu operacyjnego (z przyjętej konwencji), np. bieżące operacje walutowe, których cykl realizacji nie przekracza 48 godzin. Przyjęto bowiem, że tzw. zwykły zakup, o którym mowa w § 30 MSR 39, będzie ujmowany w księgach rachunkowych na dzień rozliczenia transakcji, tj. do czasu rozliczenia banki będą wykazywały go w ewidencji pozabilansowej.

Za istotne z punktu widzenia prowadzenia rachunkowości przez banki, których aktywa i zobowiązania to w głównej mierze aktywa i zobowiązania finansowe, jest określenie nie tylko momentu ujmowania w księgach rachunkowych aktywów i zobowiązań finansowych, ale również określenie chwili, w której aktywa i zobowiązania finansowe wyłącza się z ksiąg rachunkowych. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków, **bank wyłącza z ksiąg rachunkowych składnik aktywów finansowych lub jego część, gdy traci nad nim kontrolę. Utrata kontroli następuje, gdy bank zrealizuje prawa do korzyści określonych w umowie, prawa takie wygasną lub bank zrzeknie się tych praw oraz bank wyłącza z ksiąg rachunkowych składnik zobowiązań finansowych lub jego część, gdy zobowiązanie wygasło. Zobowiązanie wygasa, gdy obowiązek określony w umowie został wypełniony, umorzony lub wygasł termin jego dochodzenia.**

Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie zasad uznawania, metod wyceny... doprecyzowuje ponadto (§ 11 ust. 2), kiedy sprzedaż lub wydanie składnika aktywów

Konsultacje dla banków

finansowych nie oznacza utraty kontroli. **Utrata kontroli nie następuje, jeśli jednostka:**

- 1) ma prawo do odkupu takich aktywów lub jako pierwsza może odmówić odkupu, a cena odkupu różni się od wartości godziwej aktywów na dzień odkupu albo aktywa takie nie są łatwo dostępne na rynku,
- 2) ma prawo lub jest zobowiązana do odkupu lub umorzenia wydanych aktywów, na warunkach zapewniających innej jednostce (przyjmującej aktywa) zwrot w wysokości, jaką jednostka ta mogłaby uzyskać, udzielając pożyczki zabezpieczonej przyjętymi aktywami,
- 3) zawarła kontrakt swap, w wyniku którego ponosi zasadnicze ryzyko kredytowe i zachowuje prawo do zasadniczej części korzyści ekonomicznych związanych z wydanymi aktywami, jakby była ich posiadaczem, w zamian za zobowiązanie się do zapłaty na rzecz jednostki przyjmującej aktywa kwoty określonej w kontrakcie. Jeżeli przedmiotem takiego kontraktu są aktywa łatwo dostępne na rynku, to uznaje się, że nastąpiła utrata kontroli,
- 4) ponosi zasadnicze ryzyko związane z wydanymi aktywami, jakby była ich posiadaczem, w wyniku nabycia bezwarunkowej opcji sprzedaży (put) tych aktywów, a aktywa takie nie są łatwo dostępne na rynku.

Rozporządzenie to precyzuje również, kiedy nie można uznać zobowiązania za spełnione. W myśl przepisów tego rozporządzenia, nie stanowi spełnienia w całości lub części zobowiązania ani zwolnienia ze zobowiązania finansowego zawarcie umowy z osobą trzecią zobowiązującą się do spełnienia całości lub części świadczenia wobec wierzyciela ze środków przekazywanych przez jednostkę, jakkolwiek jednostkę uznaje się za zwolnioną z zobowiązania finansowego w całości lub w części, jeżeli zawarła – za zgodą wierzyciela – ważną prawnie umowę z osobą trzecią, w której osoba trzecia zobowiązała się do przejęcia długu odpowiednio w całości lub w części. Rozporządzenie określa ponadto warunki uznania zobowiązania za spełnione w przypadku zamiany instrumentu dłużnego będącego przedmiotem zobowiązania na inny instrument dłużny.

Wskazane wyżej warunki usuwania aktywów i zobowiązań finansowych z bilansu mają dla banków podstawowe znaczenie. W dotychczasowej praktyce banki niejednnorodnie podchodziły do sprawy usuwania z bilansu należności zakwalifikowanych jako stracone, co do których istnieje niska prawdopodobieństwo ich odzyskania. Obecne przepisy określiły wyraźnie, że aktywa wyłącza się z ksiąg rachunkowych w przypadku utraty nad nimi kontroli, rozumianej jako realizacja, wygaśnięcie lub zrzeczenie się przez jednostkę praw do korzyści ekonomicznych reprezentowanych przez dane aktywa.

Należy zwrócić uwagę, że na skutek nowelizacji ustawy o rachunkowości **po raz pierwszy wyraźnie zaznaczono obowiązywanie w rachunkowości zasady przewagi treści nad formą**, przez zamieszczenie w art. 4 ust. 2 ustawy stwierdzenia o *ujmowaniu w księgach rachunkowych i wykazywaniu w sprawozdaniu finansowym zdarzeń, w tym operacji gospodarczych, zgodnie z ich treścią ekonomiczną*. W przyszłości zasada ta znajdzie m.in. zastosowanie w przypadku ewidencji skutków sprzedaży aktywów, która nie jest związana z utratą kontroli nad tymi aktywami, czy też w razie ewidencjonowania obcych środków trwałych lub wartości nie-

materialnych i prawnych używanych przez bank czy inny podmiot w ramach umowy leasingu finansowego³⁾.

Jak wspomniałam na wstępie, wejście w życie nowych standardów rachunkowości, wynikających ze zmiany ustawy o rachunkowości oraz przepisów wykonawczych do ustawy, ma dla banków istotne znaczenie przede wszystkim z uwagi na nowy sposób uregulowania kwestii ujmowania i wyceny instrumentów finansowych.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków **aktywa i zobowiązania finansowe klasyfikuje się, w dniu ich nabycia lub powstania, do następujących kategorii:**

- 1) aktywa i zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu,**
- 2) udzielone kredyty i pożyczki oraz inne należności własne banku,**
- 3) aktywa finansowe utrzymywane do terminu zapadalności,**
- 4) aktywa finansowe dostępne do sprzedaży.**

Oznacza to konieczność przyporządkowania aktywów i zobowiązań finansowych banków, w tym znajdujących się w bilansie na początek bieżącego roku, do wskazanych wyżej kategorii, zgodnie z intencją banku co do sposobu ich dalszego traktowania. Zakwalifikowanie aktywów i zobowiązań finansowych do danej kategorii wiąże się z określonym w rozporządzeniu sposobem wyceny. Sposób wyceny niektórych kategorii aktywów i zobowiązań finansowych jest przy tym odmienny od dotychczasowego.

Banki są zatem zobowiązane dostosować ewidencję księgową do potrzeb wyodrębnienia wśród aktywów i zobowiązań finansowych wskazanych wyżej kategorii.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków **aktywa lub zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu** to aktywa lub zobowiązania finansowe, które zostały nabyte lub powstały w celu uzyskania korzyści w wyniku krótkoterminowych (w terminie do trzech miesięcy) wahań cen. Składnik aktywów finansowych należy zaliczyć do aktywów przeznaczonych do obrotu, jeżeli – niezależnie od powodu, dla którego został nabyty – stanowi część portfela, wykorzystywanego ostatnio, jak wskazują dowody, dla realizacji korzyści w wyniku wahań cen. Instrumenty pochodne będące aktywami finansowymi lub zobowiązaniami finansowymi zawsze uznaje się za przeznaczone do obrotu, z wyjątkiem sytuacji, gdy z założenia i faktycznie są instrumentami zabezpieczającymi.

Do kategorii aktywów przeznaczonych do obrotu banki zaliczać będą przede wszystkim część papierów wartościowych kwalifikowanych dotychczas jako handlowe. Nie wszystkie jednak, gdyż zgodnie z obecnymi przepisami banki powinny tu zaliczać takie aktywa finansowe, które mają zamiar przechowywać nie dłużej niż przez 3 miesiące w celu zrealizowania korzyści wynikających z wahań cen. Zgodnie natomiast z dotychczasowymi przepisami, do kategorii handlowych papierów wartościowych zaliczane były papiery wartościowe z prawem do kapitału, które bank miał zamiar przechowywać nie dłużej niż 6 miesięcy, oraz te wszystkie papiery wartościowe dłużne, które przechowywane miały być przez banki krócej niż do terminu zapadalności. Trzeba zwrócić uwagę, że do kategorii tej banki, podobnie jak inne podmioty, zobowiązane będą zaliczyć instrumenty pochodne.

Począwszy od 2002 r. aktywa finansowe przeznaczone do obrotu banki wyceniają według wartości rynkowej, a aktywa finansowe, dla których nie istnieje aktywny rynek, według określonej w inny sposób wartości godziwej. Różnicę wartości rynkowej lub wartości godziwej zalicza się odpowiednio do przychodów lub kosztów z operacji finansowych. Dotychczas papiery wartościowe handlowe banki wyceniały według ceny nabycia nie wyższej od ceny sprzedaży netto (wycena dłużnych papierów wartościowych korygowana była ponadto o naliczone odsetki, dyskonto, premię). Generalnie zatem papiery wartościowe handlowe były wyceniane według ceny nabycia. Dostosowanie do zasad wyceny obowiązującej od początku 2002 r. spowoduje, jak należy przypuszczać, wzrost wartości portfela papierów wartościowych kwalifikowanych dotychczas jako handlowe. Skutki tej wyceny dokonanej według stanu na początek roku, wynikającej ze zmian zasad rachunkowości, należy odnieść do kapitałów w pozycji niepodzielony wynik (zysk/strata) z lat ubiegłych.

Kolejna kategoria aktywów finansowych posiadanych przez banki to **kredyty i pożyczki udzielone przez bank i inne należności własne banku**. Ta kategoria aktywów została zdefiniowana w rozporządzeniu w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków jako: kredyty i pożyczki udzielone przez bank oraz inne należności własne banku, z wyjątkiem tych kredytów i pożyczek oraz innych wierzytelności, których udzielono z zamiarem bezzwłocznej lub szybkiej sprzedaży, zaliczanych do aktywów finansowych przeznaczonych do obrotu. W szczególności do kredytów i pożyczek udzielonych przez bank nie zalicza się skupionych wierzytelności. (Skupione wierzytelności również dotychczas były prezentowane przez banki w sprawozdawczości przekazywanej do NBP oddzielnie i były wydzielone w ewidencji. Obecnie zasilą one przede wszystkim grupę aktywów utrzymywanych do upływu terminu zapadalności, jeśli oczywiście będzie to zgodne z intencją banku. Inne należności niż kredyty i pożyczki, wynikające z zawartych przez banki umów nie dotyczących działalności bankowej, ewidencjonowane były odrębnie. Teraz powinny być zaliczone do kategorii kredytów i pożyczek i innych należności własnych banku, nadal jednak należy je ewidencjonować na dłużnikach różnych. Wycena należności finansowych ewidencjonowanych w ramach konta „dłużnicy różni” powinna następować z zastosowaniem przepisów § 16 pkt 1 rozporządzenia w sprawie uznawania, metod wyceny..., tj. powinny być one wyceniane w kwocie wymaganej zapłaty, jeśli są to należności o krótkim terminie wymagalności oraz gdy wynikająca z oprocentowania tych należności wartość bieżąca przyszłych przepływów pieniężnych nie różni się istotnie od kwoty wymaganej zapłaty).

Dotychczas należności i zobowiązania, w tym kredyty i pożyczki, środki na rachunkach bankowych wykazywane były w kwocie wymaganej zapłaty, obejmującej również odsetki od należności i zobowiązań, których obowiązek kapitalizacji wynikał z ustawy lub umowy. Dodatkowo wycena należności uwzględniać musiała utworzone przez bank rezerwy celowe (zgodnie z przepisami w sprawie tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków). W praktyce oznacza to, że kredyty i pożyczki w sprawozdaniu finansowym prezentowano według ich wartości nominalnej, powiększonej o naliczone memoriałowo, metodą liniową odsetki przypadające za okres do dnia sprawozdawczego (wymagalne i niewymagalne) oraz pomniejszonej o wartość utworzonych rezerw celowych. **Począwszy od 2002 r. banki zobowią-**

zane są wyceniać udzielone przez nie kredyty i pożyczki oraz inne należności własne, które nie są przeznaczone do obrotu, według zamortyzowanego kosztu z uwzględnieniem efektywnej stopy procentowej. Zdawać by się mogło, że nie następuje żadna rewolucja w zakresie zmian sposobu wyceny kredytów i pożyczek, stanowiących istotną część aktywów banków. Jest jednak inaczej, głównie ze względu na ogromną liczbę kredytów znajdujących się w aktywach banków, zróżnicowane warunki spłaty kredytów, oprocentowania, płatności prowizji związanych z tymi kredytami, a także z uwagi na z informatyzowanie procesu ewidencji i wyceny kredytów.

Przez *zamortyzowany koszt* należy rozumieć **wartość, w jakiej składnik aktywów finansowych lub zobowiązanie finansowe zostały wycenione w momencie początkowego ujęcia, pomniejszoną o spłaty kwoty kapitału oraz powiększoną lub pomniejszoną o umorzenia wszelkich różnic między wartością początkową a wartością w terminie zapadalności oraz pomniejszoną o odpisy z tytułu rezerw celowych, utraty wartości lub nieściągalności**. Istotnym, jak się okazuje, problemem jest dla banków dokonywanie wyceny kredytów z uwzględnieniem efektywnej stopy procentowej. *Efektywna stopa procentowa to stopa, która dyskontuje oczekiwany strumień przyszłych płatności pieniężnych do bieżącej wartości bilansowej netto przez okres do zapadalności lub do momentu następnej rynkowej wyceny, stanowiąca wewnętrzną stopę zwrotu składnika aktywów lub zobowiązania finansowego za dany okres. Ustalenie tej stopy obejmuje wszystkie opłaty płacone lub otrzymane przez bank*. Banki uważają, że proces dostosowania do obowiązującego obecnie sposobu ustalania odsetek według efektywnej stopy procentowej dla potrzeb wyceny kredytów i pożyczek oraz zobowiązań nie przeznaczonych do obrotu będzie bardzo trudny. Zachodzi bowiem potrzeba dostosowania systemów informatycznych i ustalenie efektywnej stopy procentowej dla ogromnej liczby umów. Osobny problem to rozstrzygnięcie wielu wątpliwości dotyczących sposobu ustalania efektywnej stopy procentowej, w tym uwzględnienia w strumieniu płatności związanych z udzielonym przez bank kredytem pobieranych przez bank prowizji, które dotychczas zwykle zaliczane były bezpośrednio do przychodów banku, nie wpływając na wycenę kredytów, i rzadko nawet rozliczane były w czasie, np. z uwagi na ich nieznaczny udział w wartości udzielonego kredytu. Niektóre banki uważają, że dostosowanie się do nowego sposobu wyceny kredytów wymaga ok. 2 lat, podczas gdy przepisy wykonawcze do ustawy o rachunkowości, wprowadzające zmiany zasad wyceny kredytów, ukazały się w grudniu 2001 r.

Kolejna kategoria aktywów finansowych, nie wyspecyfikowana dotychczas w bilansie banku, to *aktywa finansowe utrzymywane do terminu zapadalności*. Zostały one zdefiniowane jako **aktywa finansowe o określonych lub możliwych do określenia płatnościach lub ustalonym terminie zapadalności, które bank zamierza i jest w stanie utrzymać w posiadaniu do upływu terminu zapadalności, z wyjątkiem kredytów udzielonych przez bank i wierzytelności własnych banku**. Warunkiem koniecznym, aby można było określone aktywa finansowe zakwalifikować do tej kategorii, jest nie tylko intencja banku utrzymywania ich do czasu zapadalności, ale także posiadanie przez bank możliwości ich utrzymywania do tego terminu. Sprzedaż, w znacznej ilości, aktywów finansowych

Konsultacje dla banków

zakwalifikowanych jako utrzymywane do terminu zapadalności, przed tym terminem oraz ich przeniesienie do innej kategorii, skutkuje zakazem kwalifikowania do tej kategorii do końca danego roku obrotowego oraz przez dwa kolejne lata aktywów finansowych reprezentujących grupę aktywów, które zostały sprzedane przed terminem zapadalności.

Aktywa finansowe utrzymywane do terminu zapadalności wycenia się według zamortyzowanego kosztu z uwzględnieniem efektywnej stopy procentowej. Do kategorii tej banki będą mogły zaliczyć przede wszystkim tę część dłużnych papierów wartościowych, dotychczas kwalifikowanych jako papiery wartościowe lokacyjne (wyceniane dotąd według ceny nabycia skorygowanej o naliczone odsetki, dyskonto, premię z uwzględnieniem odpisów z tytułu trwałej utraty wartości), które będą zamierzały i mogły utrzymywać do terminu zapadalności. Papiery wartościowe z prawem do kapitału, kwalifikowane dotychczas jako lokacyjne, zaliczone zostaną przez banki prawdopodobnie do kategorii aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży.

Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży to aktywa finansowe nie będące: kredytami udzielonymi przez bank i wierzytelnościami własnymi banku, aktywami finansowymi utrzymywanymi do upływu terminu zapadalności, aktywami finansowymi przeznaczonymi do obrotu. **Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży wycenia się według wartości godziwej, a skutki zmiany wartości godziwej odnosi się odpowiednio do przychodów lub kosztów z operacji finansowych.**

Sposób wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, określony w szczególnych zasadach rachunkowości banków, dostosowany został do rozwiązań przewidzianych w MSR 39 – instrumenty finansowe – ujmowanie i wycena. Są one wyceniane według wartości godziwej, a skutki zmiany wartości godziwej odnoszone są do wyniku finansowego. W odróżnieniu jednak od rozwiązań dopuszczonych przez MSR 39 i przepisów rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie zasad uznawania, metod wyceny... banki, wyceniając te aktywa finansowe, nie mogą odnieść skutków ich wyceny na kapitał z aktualizacji wyceny. Natomiast wskazane wyżej przepisy pozwalają jednostce na wybór sposobu rejestracji skutków zmiany wartości godziwej aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży albo na bieżąco przez wynik finansowy, albo poprzez kapitał z aktualizacji wyceny (w momencie sprzedaży lub trwałej utraty wartości tych aktywów skutki wyceny odniesione uprzednio na kapitał z aktualizacji wyceny zaliczane są do wyniku finansowego). Jednolity dla wszystkich banków sposób wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży zapewnia porównywalność osiąganych przez banki wyników oraz większą stabilność kapitałów banków. Brak możliwości odnoszenia skutków wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży na kapitał z aktualizacji wyceny niektóre banki oceniają negatywnie. Przede wszystkim wskazują na brak możliwości odzwierciedlenia w wyniku finansowym danego okresu (w którym następuje sprzedaż aktywów) skutków wzrostu wartości tej grupy aktywów w stosunku do ich ceny nabycia, tj. skutków ich przeszacowania do wartości godziwej według stanu na 1 stycznia 2002 r. (przy obecnie obowiązujących banki przepisach skutki przeszacowania aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, występujących w aktywach banków na początku bieżącego roku, powinny być odniesione na niepodzielony wynik z lat ubiegłych,

jako skutek przeszacowania spowodowany zmianą zasad rachunkowości). Banki wskazują również na zwiększone narażenie wyniku finansowego na zmienność w związku ze zmianami wartości godziwej aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży. Generalnie trudno jednak przewidzieć stopień zmienności wyniku finansowego banków w związku ze sposobem wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży. Dużo w tym względzie zależy bowiem od zmienności cen rynkowych oraz od zróżnicowania posiadanych przez banki aktywów, zakwalifikowanych jako dostępne do sprzedaży.

Jak należy przypuszczać, do kategorii tej zakwalifikowana zostanie przede wszystkim część papierów wartościowych z prawem do kapitału kwalifikowanych dotąd jako handlowe oraz pozostałe papiery wartościowe z prawem do kapitału, kwalifikowane dotychczas jako lokacyjne. Do kategorii tej zakwalifikowane zostaną także dłużne papiery wartościowe, które bank ma zamiar przechowywać dłużej niż 3 miesiące oraz co do których nie ma pewności, czy będzie miał możliwość ich utrzymywania do terminu zapadalności. Z uwagi na fakt, iż wspomniane wyżej aktywa wyceniane były dotąd według ceny nabycia (wartość dłużnych papierów wartościowych korygowana była dodatkowo o odsetki, dyskonto, premie) z uwzględnieniem odpisów z tytułu trwałej utraty wartości, należy przypuszczać, że zmiany zasad wyceny tej grupy aktywów spowodują wzrost wartości aktywów banków oraz niepodzielonego wyniku z lat ubiegłych.

Należy podkreślić, iż podział aktywów finansowych na 4 opisane wyżej kategorie, którym przypisano określony sposób wyceny, nie uwzględnia podziału aktywów finansowych na trwałe i obrotowe czy też krótko- i długoterminowe. Przejęte to zostało w ślad za rozwiązaniami występującymi w MSR 39. Natomiast ustawa o rachunkowości posługuje się takimi pojęciami jak aktywa trwałe i obrotowe, inwestycje krótko- i długoterminowe, co znajduje swój wyraz między innymi w określeniu zasad wyceny, np. w art. 35 ustawy. Na tym tle powstają czasami wątpliwości interpretacyjne, dodatkowo powiązane z interpretacją statusu zapisów zawartych w rozporządzeniu Ministra Finansów w sprawie **szczególnych** zasad rachunkowości banków oraz rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie zasad uznawania, metod wyceny... Zdaniem autora niniejszej publikacji wycena aktywów finansowych, które wyspecyfikowane zostały w przepisach wykonawczych do ustawy o rachunkowości, powinna być dokonywana w sposób określony w tychże przepisach wykonawczych, bez potrzeby poszukiwania dodatkowych opisów w przepisach ustawy. Dla przykładu, zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków, aktywa finansowe zakwalifikowane jako utrzymywane do terminu zapadalności wyceniane są według zamortyzowanego kosztu z uwzględnieniem efektywnej stopy procentowej (taki sam sposób wyceny, chociaż trochę inaczej zredagowany, określony został w rozporządzeniu Ministra Finansów w sprawie zasad uznawania, metod wyceny...). Moim zdaniem wskazany wyżej sposób wyceny dotyczy wszystkich aktywów finansowych utrzymywanych do terminu zapadalności, niezależnie od tego, czy są to aktywa trwałe, czy też obrotowe. W rozporządzeniu w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków nie sprecyzowano sposobu odnoszenia skutków zmiany wartości tych aktywów. Nie jest jednak, moim zdaniem, możliwy inny sposób odniesienia skutków przeszacowania aktywów finansowych utrzymywanych do terminu zapadalności niż do wyniku finansowego

Konsultacje dla banków

bieżącego okresu, w którym nastąpiło przeszacowanie (dotyczy to aktywów trwałych i obrotowych). Przy wycenie według zamortyzowanego kosztu z uwzględnieniem efektywnej stopy procentowej cena nabycia aktywów (początkowe ujęcie) korygowana jest o odpisy z tytułu odsetek, dyskonta, premii, odpisów aktualizujących wartość (rezerw celowych). Należy tu wskazać na postanowienia § 22 rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie zasad uznawania, metod wyceny..., zgodnie z którymi skutki przeszacowania aktywów i zobowiązań wycenianych w wysokości skorygowanej ceny nabycia zalicza się odpowiednio do przychodów lub kosztów finansowych okresu sprawozdawczego, w którym nastąpiło przeszacowanie⁴⁾.

Wraz z wejściem w życie nowych zasad rachunkowości znacznie większa niż dotąd grupa aktywów finansowych wyceniana być powinna według **wartości godziwej**, a nie, jak dotąd, głównie według kosztu historycznego (ceny nabycia). Zmiany zasad wyceny aktywów i zobowiązań finansowych mają na celu urealnienie ich wartości w księgach rachunkowych. Wydaje się jednak, że w Polsce w praktyce trudno będzie ustalić wartość godziwą niektórych instrumentów finansowych. Wymaga to bowiem posiadania danych pochodzących bezpośrednio lub pośrednio z aktywnego regulowanego rynku lub wykorzystania technik estymacyjnych powszechnie uznanych za poprawne. Trudność wynikać więc będzie m.in. z faktu, że ograniczona liczba aktywów finansowych znajduje się w obrocie na regulowanym rynku, jak również z braku doświadczenia polskich podmiotów w wykorzystywaniu technik estymacyjnych oraz z kosztów, jakie będą konieczne w celu zastosowania tych technik czy też innych sposobów oszacowania wartości godziwej. Aktywa finansowe, których wartości godziwej nie można wiarygodnie ustalić, wyceniane będą według zamortyzowanego kosztu, z uwzględnieniem efektywnej stopy procentowej.

Nowe standardy rachunkowości związane z instrumentami finansowymi określają także **zasady rachunkowości zabezpieczeń** (ang. *hedging*). Idea rachunkowości zabezpieczeń zaczerpnięta została z MSR 39. Przyjmuje się, że jeśli spełnione zostają ściśle określone relacje pomiędzy pozycjami zabezpieczanymi i zabezpieczającymi, wówczas w rachunkowości symetrycznie ujmuje się wpływ zmian wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego i pozycji zabezpieczanej na wynik finansowy. Stosowanie rachunkowości zabezpieczeń ma na celu równoważenie wyników uzyskiwanych na skutek zmian wartości godziwej pozycji zabezpieczanej i instrumentu zabezpieczającego lub zmian przepływów środków pieniężnych wynikających z pozycji zabezpieczanej i instrumentu zabezpieczającego.

Wymagania niezbędne do stosowania rachunkowości zabezpieczeń są jednak dość wysokie. Aby bank mógł stosować rachunkowość zabezpieczeń – uwzględniając przy wycenie zabezpieczanych aktywów lub pasywów wartość nabytych dla ich zabezpieczenia instrumentów finansowych oraz zmiany ich wartości – spełnione być muszą poniższe warunki:

- 1) w momencie ustanowienia zabezpieczenia sporządzono sformalizowaną dokumentację powiązania zabezpieczającego, w której określono przyjęty przez bank cel zarządzania ryzykiem oraz strategię zabezpieczania. W dokumentacji bank wyznacza instrument zabezpieczający, który zabezpiecza daną pozycję lub transakcję, oraz określa rodzaj ryzyka, przed którym się zabezpiecza. Bank określa sposób, w jaki będzie oceniał skuteczność instrumentu zabezpieczającego w równoważeniu zmian wartości godziwej zabezpieczanej pozycji lub zmian przepływów

Bezpieczny Bank

- środków pieniężnych z tytułu zabezpieczanej transakcji w zakresie ograniczenia ryzyka, przed którym bank się zabezpiecza,
- 2) zabezpieczający instrument finansowy będący przedmiotem kontraktu i zabezpieczane za jego pomocą aktywa lub pasywa charakteryzują się podobnymi cechami, a w szczególności wartością nominalną, datą zapadalności, wrażliwością na zmiany stopy procentowej lub na zmiany kursu waluty,
 - 3) bank przewiduje, że zabezpieczenie będzie odznaczało się wysoką skutecznością w równoważeniu zmian wartości godziwej lub przepływów środków pieniężnych, zgodnie z udokumentowaną strategią zarządzania ryzykiem, dotyczącą tego konkretnego powiązania zabezpieczającego,
 - 4) zabezpieczenie przepływów środków pieniężnych dotyczy wysoce prawdopodobnej prognozowanej transakcji, która jest narażona na ryzyko zmian przepływów środków pieniężnych wpływających na poziom wyniku finansowego,
 - 5) skuteczność zabezpieczenia można wiarygodnie ocenić, czyli można wiarygodnie wycenić wartość godziwą zabezpieczanej pozycji lub przepływy środków pieniężnych z niej pochodzące oraz wartość godziwą instrumentu zabezpieczającego,
 - 6) zabezpieczenie jest na bieżąco wyceniane i stwierdza się jego wysoką skuteczność w całym okresie jego wykorzystania.

Odrębność sposobu wyceny pozycji zabezpieczanych i zabezpieczających, dla których wyznaczono relacje zabezpieczające (tj. jeśli spełnione są wskazane wyżej warunki), stanowi nowość w rachunkowości banków. Pozwala na kompensowanie (symetryczne ujmowanie) zysków/strat ponoszonych na pozycjach zabezpieczanych i zabezpieczających. Wycena pozycji zabezpieczanych będzie więc mogła uwzględnić efekt przyjętego przez bank zabezpieczenia. Trzeba jednak podkreślić, że szczególne wymagania dotyczące ustalenia powiązań zabezpieczających, w tym korelacji pomiędzy cechami pozycji zabezpieczanej i zabezpieczającej, skuteczności zabezpieczenia (rozumianej w ten sposób, że w okresie wykorzystywania zabezpieczenia zmiany wartości godziwej zabezpieczanego instrumentu lub zmiany przepływu środków pieniężnych z niego wynikających zostaną zrównoważone w przedziale 80–125% przez zmianę wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego lub zmiany przepływów środków pieniężnych z niego wynikających) oraz ograniczenie możliwości ustanawiania zabezpieczeń przed różnymi rodzajami ryzyka jednocześnie spowodują, że niektóre instrumenty uznawane dotychczas przez banki za zabezpieczające nie będą mogły spełniać tego warunku.

Generalnie pojedynczy instrument zabezpieczający może zostać przeznaczony na zabezpieczenie więcej niż jednego rodzaju ryzyka, pod warunkiem że:

- 1) jasno można określić rodzaje zabezpieczanego ryzyka,
- 2) można udowodnić skuteczność zabezpieczenia,
- 3) istnieje możliwość zapewnienia, że instrument zabezpieczający jest przeznaczony do zabezpieczenia przed różnymi rodzajami ryzyka.

Pozycje zabezpieczające to przede wszystkim instrumenty pochodne. Aktywa finansowe lub zobowiązania finansowe, których wartości godziwej nie można wiarygodnie wycenić, nie mogą stanowić instrumentu zabezpieczającego z wyjątkiem in-

Konsultacje dla banków

strumentu finansowego nie będącego instrumentem pochodnym, który spełnia łącznie poniższe warunki:

- 1) wyrażony jest w walucie obcej,
- 2) został przeznaczony na zabezpieczenie przed ryzykiem walutowym,
- 3) którego składnik walutowy można wiarygodnie wycenić.

Natomiast pozycją zabezpieczaną może być składnik aktywów lub zobowiązanie, nie ujęte w ewidencji bilansowej, uprawdopodobnione przyszłe zobowiązanie lub wysoce prawdopodobna prognozowana transakcja, co do której nie powzięto jeszcze zobowiązania.

W ślad za rozwiązaniami przyjętymi w MSR 39, w polskich przepisach również istnieją trzy rodzaje powiązań zabezpieczających:

- 1) **zabezpieczenie wartości godziwej** – zabezpieczenie przed zagrożeniem zmianami wartości godziwej składnika aktywów lub zobowiązania albo wyodrębnionej części takiego składnika aktywów lub zobowiązania, które przypisać można konkretnemu rodzajowi ryzyka i które wpływa na wynik finansowy,
- 2) **zabezpieczenie przepływów środków pieniężnych** – zabezpieczenie przed zagrożeniem zmienności przepływów pieniężnych, które przypisać można konkretnemu rodzajowi ryzyka związanemu ze składnikiem aktywów lub zobowiązaniem lub transakcją prognozowaną i które wpłynie na wynik finansowy,
- 3) **zabezpieczenie inwestycji netto w podmiocie zagranicznym** – zabezpieczenie przed skutkami zmian kursów wymiany walut obcych.

Przy zabezpieczeniu wartości godziwej skutki wyceny instrumentu zabezpieczającego odnosi się do wyniku finansowego, natomiast skutki zmiany wartości pozycji zabezpieczanej, które można przypisać zabezpieczanemu ryzyku, korygują wartość pozycji zabezpieczanej i odnoszone są do wyniku finansowego.

Zabezpieczenie przepływów środków pieniężnych rozlicza się w ten sposób, że skutki wyceny instrumentu zabezpieczającego, który uznano za skuteczne zabezpieczenie, odnosi się do kapitału z aktualizacji wyceny. W części uznanej za nieskuteczne zabezpieczenie skutki wyceny instrumentu zabezpieczającego odnosi się do wyniku finansowego.

W sytuacji, gdy uprawdopodobnione przyszłe zobowiązanie lub zabezpieczana prognozowana transakcja staje się składnikiem aktywów lub zobowiązań, związane z nim skutki wyceny instrumentu zabezpieczającego przed zmianami przepływów środków pieniężnych przenosi się z kapitału z aktualizacji wyceny i uwzględnia przy ustalaniu wartości początkowej tych aktywów lub zobowiązań. W okresie, w którym zabezpieczane uprawdopodobnione przyszłe zobowiązanie lub zabezpieczana prognozowana transakcja wpływa na wynik finansowy, skutki wyceny instrumentu zabezpieczającego przed zmianami przepływów środków pieniężnych wykazywane doład w kapitale z aktualizacji wyceny odnosi się do wyniku finansowego.

Bank zaprzestaje stosowania rachunkowości zabezpieczeń, jeśli zaistnieją poniższe zdarzenia:

- 1) instrument zabezpieczający wygasa lub zostaje sprzedany, jego wykorzystywanie dobiega końca lub następuje jego realizacja,

Bezpieczny Bank

- 2) zabezpieczenie przestaje spełniać kryteria stosowania rachunkowości zabezpieczeń,
- 3) bank nie przewiduje realizacji powziętego zobowiązania lub przeprowadzenia prognozowanej transakcji.

W sytuacji opisanej wyżej skutki wyceny instrumentu zabezpieczającego dotąd przepływy środków pieniężnych, które były wykazywane w kapitale z aktualizacji wyceny, odnosi się do wyniku finansowego.

Zabezpieczenie inwestycji netto w podmiocie zagranicznym bank rozlicza jak zabezpieczenia przepływów środków pieniężnych.

Nowelizacja ustawy o rachunkowości oraz wydanie przez Ministra Finansów przepisów wykonawczych do tej ustawy będą miały dla rachunkowości banków znacznie więcej skutków niż opisane wyżej. W niniejszej publikacji ograniczono się przede wszystkim do zmian wynikających z nowego ujęcia instrumentów finansowych oraz nowego sposobu ich wyceny, opartego w znacznej mierze na wartości godziwej. Dodatkowo należy wskazać na zmianę sposobu wyceny przez banki akcji i udziałów w jednostkach podporządkowanych. Banki zobowiązane są odąd wyceniać te aktywa według metody praw własności. Skutki zmiany wartości tych akcji i udziałów należy odnosić do wyniku finansowego.

Minister Finansów wydał także rozporządzenie z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych banków oraz skonsolidowanych sprawozdań finansowych holdingu finansowego (Dz.U. nr 152, poz. 1728). W myśl przepisów tego rozporządzenia banki zobowiązane będą konsolidować metodą pełną nie tylko jednostki zależne będące bankami, ale również instytucjami kredytowymi i instytucjami finansowymi oraz przedsiębiorstwami pomocniczych usług bankowych. Pozostałe jednostki zależne wykazuje się jak dotąd metodą praw własności.

Należy również wskazać na znaczne zmiany zakresu informacji dodatkowej sprawozdania finansowego banku. Informacja dodatkowa sprawozdania finansowego banku sporządzana po raz pierwszy za 2002 rok będzie znacznie rozszerzona w stosunku do wypełnianej obecnie przez banki. Dodano, w ślad za wymaganiami wynikającymi z nowelizacji ustawy, wstęp, w którym między innymi należy zamieścić informacje na temat ewentualnych zagrożeń kontynuowania przez bank działalności, stosowanych zasad rachunkowości, informacje o połączeniu lub przejęciu jednostki w ciągu roku obrotowego, o rodzaju popełnionego błędu podstawowego (jeśli sytuacje takie miały miejsce), o znaczących zdarzeniach, jakie wystąpiły po dniu bilansowym. Zakres informacji dodatkowej sprawozdania finansowego banku został dostosowany do wymogów określonych w znowelizowanej ustawie oraz do wymagań wynikających z międzynarodowych standardów rachunkowości, w tym zwłaszcza MSR 30, 39°).

Zmiana zasad rachunkowości od początku bieżącego roku wymusi więc w bankach wiele prac dostosowujących. Dotyczy to prowadzenia ksiąg rachunkowych, a przede wszystkim właściwego ujmowania i wyceny zdarzeń gospodarczych, a co za tym idzie – bardziej rzetelnego i jasnego przedstawienia sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego banku. Podkreślenia wymaga, że zmiany ustawy o rachunkowości w znacznym stopniu dostosowały polskie standardy rachunkowo-

Konsultacje dla banków

ści do standardów międzynarodowych. Wydaje się także, iż w przyszłości duże znaczenie będzie mieć korzystanie przez jednostki z przepisu art. 10 ust. 3 ustawy. Zgodnie z tym przepisem w sprawach nie uregulowanych przepisami ustawy o rachunkowości, przyjmując zasadę (politykę) rachunkowości, jednostki będą mogły stosować krajowe standardy rachunkowości wydane przez uprawniony w myśl ustawy Komitet Standardów Rachunkowości. W przypadku braku odpowiedniego standardu krajowego mogą stosować Międzynarodowe Standardy Rachunkowości.

Przypisy

- ¹⁾ Dla rachunkowości banków szczególne znaczenie mają: rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 10 grudnia 2001 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków (Dz.U. nr 149, poz. 1673), które jest dla banków przepisem *lex specialis*. W odniesieniu do instrumentów finansowych, w sprawach nie uregulowanych w ustawie oraz w szczególnych zasadach rachunkowości banków banki zobowiązane są stosować przepisy rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (Dz.U. nr 149, poz. 1674).
- ²⁾ Do instrumentów finansowych nie zalicza się w szczególności:
 - a) rezerw i aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego,
 - b) umów o gwarancje finansowe, które ustalają wykonanie obowiązków z tytułu udzielonej gwarancji, w formie zapłacenia kwot odpowiadających stratom poniesionym przez beneficjenta na skutek niespłacenia wierzytelności przez dłużnika w wymaganym terminie,
 - c) umów o przeniesienie praw z papierów wartościowych w okresie pomiędzy terminem zawarcia a rozliczenia transakcji, gdy wykonanie tych umów wymaga wydania papierów wartościowych w określonym terminie, również wtedy, gdy przeniesienie tych praw następuje w formie zapisu na rachunku papierów wartościowych, prowadzonym przez podmiot upoważniony na podstawie odrębnych przepisów,
 - d) aktywów i zobowiązań z tytułu programów, z których wynikają udziały pracowników oraz innych osób związanych z jednostką w jej kapitałach,
 - e) umów połączenia spółek, z których wynikają obowiązki określone w art. 44b ust. 9.
- ³⁾ Jeśli spełnione są warunki określone w art. 3 ust. 4 i ust. 5 ustawy o rachunkowości.
- ⁴⁾ Zgodnie z przepisami § 26 ust. 4 rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków, w sprawach dotyczących instrumentów finansowych, które nie zostały uregulowane w ustawie, i niniejszym rozporządzeniu stosuje się przepisy rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (Dz.U. nr 149, poz. 1674).
- ⁵⁾ Informacja dodatkowa została m.in. rozszerzona o informacje dotyczące:
 - danych na temat podziału aktywów finansowych na poszczególne kategorie,
 - danych o oszacowanej przybliżonej wartości godziwej aktywów przeznaczonych do obrotu i dostępnych do sprzedaży, które zostały wycenione według zamortyzowanego kosztu,
 - danych na temat posiadanych papierów wartościowych,
 - danych o posiadanych udziałach w jednostkach podporządkowanych,
 - danych dotyczących rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych i prawnych,
 - danych o strukturze własności kapitału podstawowego,

Bezpieczny Bank

- danych o ograniczeniu i uprzywilejowaniu praw z akcji,
- informacji na temat zobowiązań pozabilansowych, w tym na temat wartości nominalnej instrumentów bazowych będących przedmiotem kontraktów na instrumenty pochodne,
- informacji o transakcjach z podmiotami powiązаныmi z bankiem kapitałowo i organizacyjnie,
- informacji o celach i zasadach zarządzania ryzykiem rynkowym, kredytowym, płynności, operacyjnym,
- danych o sekurytyzacji aktywów banku.